

מבנה ומשמעות בנאום יהודה – פשט ומדרש – דף מקורות

ד"ר ברכי אליצור brachi@herzog.ac.il

תנחומא (ורשא) פרשת ויגש סימנים ג - ה

1. ויגש אליו יהודה, זש"ה ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל (משלי ל) [...] א"ר יהושע בר נחמיה מי הוא שרו של שור ארי כך יוסף שור שנאמר (דברים לג) בכור שורו הדר לו, ויהודה ארי שנאמר (בראשית מט) גור אריה יהודה מי עמד כנגד השור הארי שנאמר ויגש אליו יהודה, אמר רבי יודן כשהיתה חמתו של יהודה עולה היו שתי שערות יוצאות מתוך לבו וקורעות את בגדיו, וכשהיה מבקש שתעלה חמתו היה ממלא אפונדתו אפונין של נחושת ונוטל מהן ומכסכס בשיניו וחמתו עולה, ראה גבורתו של יהודה עליו נאמר חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה (משלי טז) חמת מלך זה יהודה ואיש חכם יכפרנה זה יוסף שנא' בו אין נבון וחכם כמוך, כיון שראה יוסף שעלתה חמתו של יהודה אמר עכשיו תאבד מצרים.
2. ויגש אליו יהודה שנגש בתוכחות בי אדוני אל תעבור עלינו מדת הדין.
ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ראוי היה לומר לפני אדוני, אלא מלמד שהיה מדבר אחת קשה ואחת רכה.
כי כמוך כפרעה כשם שפרעה רבך אוהב נשים ומחמדן כך אתה ראית לבנימן שהוא יפה תואר ואתה מחמדו להיות לך לעבד, דבר אחר כי כמוך כפרעה כשם שאתה ופרעה גדולים במקומכם כך אנו גדולים במקומנו, אדוני שאל את עבדיו,
א"ל מתחילה בעלילה באת עלינו מכמה מדינות ירדו למצרים לשבור אוכל ולא שאלת אחד מהן, שמא בתך באנו ליקח או אחותינו אתה סבור לישא אעפ"כ לא כסינו ממך דבר [...]
3. ויגש אליו יהודה, זש"ה וסרה קנאת אפרים (ישעיה יא) כנגד מי אמר ישעיה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד יהודה ויוסף דא"ר שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן בשעה שהיו יהודה ויוסף מתוכחין זה עם זה אמרו מלאכי השרת זה לזה בואו נרד למטה ונראה שור וארי מתנגחין זה עם זה, בנוהג שבעולם שור מתירא מפני ארי ועכשיו שור וארי מתנגחין ועומדין והקנאה ביניהן עד שבא משיח לפיכך וסרה קנאת אפרים, והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר (קהלת ז) זה חכמתו של יוסף, ומה חכמתו של יוסף שלא רצה להלחם עם אחיו, אלא כיון שראה עשרה גבורין עומדין לפניו שאחד מהן יכול להחריב עשרה מדינות נזדעזע, וחכמתו הצילתו שנאמר והחכמה תעוז לחכם [...]
4. א"ל יוסף בא ונתווכח שנינו אמור מילך וסדור דינך, מיד אמר יהודה לנפתלי לך וראה כמה שווקים יש במצרים, קפץ וחזר אמר ליה שנים עשר, אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהן שלשה וטלו כל אחד, אחד ולא נשאר בהם איש, אמרו לו אחיו יהודה מצרים אינה כשכם אם אתה מחריב מצרים תחריב את העולם כולו [...]

אמר ליה יהודה ליוסף תדע שמתחלה לא באת עלינו אלא בעלילות, בתחילה אמרת לנו מרגלים אתם, שניה אמרת לראות את ערות הארץ באתם, שלישית גביע גנבתם, אני נשבע בחיי אבי הצדיק ואתה נשבעת בחיי פרעה הרשע אם אני אוציא חרבי מנרתיקה אמלא כל מצרים הרוגים,

א"ל יוסף אם תוציא חרב מנרתיקו אני כורכו על צוארך,

אמר ליה יהודה אם אפתח את פי אבלע אותך,

אמר ליה יוסף אם תפתח פיך אני סותמו באבן,

אמר יהודה ליוסף מה נאמר לאבא,

א"ל אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי,

א"ל יהודה דין שקר אתה דן אותנו,

א"ל יוסף אין לך דין שקר כמכירת אחיכם,

א"ל יהודה נורא דשכם דליק בלבי,

א"ל יוסף נורא דתמר כלתך אנא מטפי,

א"ל יהודה רתח אנא ולית דמהימן לי,

א"ל יוסף רתחא דיך אנא מתבר,

א"ל יהודה עכשיו אני אצא ואצבע כל שווקים שבמצרי' בדם,

א"ל יוסף צבעי' הייתם מימיכם שצבעתם כתונת אחיכם בדם ואמרתם לאביכם טרף טרף.

5. אר"י ווי לנו מיו' הדין ווי לנו מיום תוכחה ומה יוסף כשאמר לאחיו אני יוסף פרחו נשמתן כשעומד הקדוש ברוך הוא לדין דכתיב ביה (מלאכי ג) ומי מכלכל את יום בואו ומי העומד בהראותו שכתוב בו כי לא יראני האדם וחי (שמות לג) עאכ"ו, ומה זה נבהלו אחיו מפניו כשיבוא הקדוש ברוך הוא לתבוע עלבון המצות ופשעה של תורה עאכ"ו [...]. וכשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא מתוך בכיה כך כשיגאל הקדוש ברוך הוא את ישראל מתוך בכיה הוא גואלם שנא' (ירמיה לא) בבכי יבאו ובתחנונים אובלים אוליכם אל נחלי מים בדרך ישר לא יכשלו בה כי הייתי לישראל לאב ואפרים בכורי הוא.

6. בבלי סנהדרין צז ע"ב

אמר רב: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו. כתנאי, רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב. תניא אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם. אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, חנם נמכרתם - בעבודה זרה, ולא בכסף תגאלו - לא בתשובה ומעשים טובים. אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: והלא כבר נאמר שובו אלי ואשובה אליכם. אמר ליה רבי יהושע: והלא כבר נאמר כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון. אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר בשובה ונחת תושעון! אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר: והלא כבר נאמר כה אמר ה' גאל ישראל קדושו לבזה נפש למתעב

גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו. אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב. אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאר וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו'. ושתק רבי אליעזר.

7. רס"ג, ספר האמונות והדעות ח

כבר ידענו שאם לא תשלם תשובתנו נעמוד עד השלמת הקץ, ואם ישלם הקץ קודם שנשוב לא יתכן שתהיה הישועה ואנחנו חוטאים, שהוא הגלנו מפני חטאינו, וכאשר ארך גלותינו ולא שבנו, ישיבנו קודם שנתקן יהיה זה בשוא? אבל קדמונו ז"ל קבלו, שתקראנה אותנו צרות רבות ורעות, שנבחר בעבורם התשובה, ונהיה ראויים להגאל. והוא מה שאמרו קדמונינו: "אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ואם לאו, הקדוש ברוך הוא מעמיד עליהם מלך, שגזרותיו קשות מ[של] המן, והם עושין תשובה ונגאלין [...]"
ואומר אחרי זה, כי על שני הענינים יחד, רצוני לומר: אם לא נחזר בתשובה ויהיו המאורעים של משיח בן יוסף, ואם נחזור בתשובה ולא יהיו, יראה לנו משיח בן דוד פתאם. ואם יהיה משיח בן יוסף קודם לו, יהיה כשליח לו וכמתקן האומה וכמסקל הדרך, כמו שאמר (מלאכי ג' א'): הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני, וכמצרף באש לבעלי החטאים הגדולים, וכמכבס בברית לבעלי החטאים הקלים, כמו שאמר אחריו (שם ב') "כי הוא כאש מצרף וכבורית מכבסים" [...].